

СУВЕРЕННОТО ИЗКЛЮЧЕНИЕ И МИТЪТ ЗА МИЛОСТТА:

ИНСТИТУЦИОНАЛНА ЛОГИКА

НА ПРЕЗИДЕНТСКОТО ПОМИЛВАНЕ

(Мария Янакиева)

Abstract. *The sovereign exception and the myth of mercy: The institutional logic of the presidential pardon in Bulgaria (Maria Yanakieva).* This article examines the Bulgarian presidential pardon as a paradigmatic “sovereign exception” embedded within a formally constitutional, rule-of-law order. Drawing on neo-institutional theories of myth and ceremony (Meyer and Rowan), as well as on conceptualisations of sovereignty and symbolic power, it argues that clemency operates less as a corrective to criminal justice than as an institutionalised fiction that stabilises the political–legal system. The official narrative of “human mercy” functions as an institutional myth that legitimises a highly discretionary, opaque power, while the multilayered procedure surrounding the pardon plays the role of a bureaucratic ritual that decouples expert assessment from the final decision. Combining analysis of constitutional case-law, administrative practice and selected empirical material, the article shows how this configuration enables the state simultaneously to project an image of humane justice and to preserve a core of uncontrolled sovereign discretion at the heart of criminal policy.

Keywords: *presidential pardon, neo-institutionalism, myth and ceremony, structural decoupling, sovereign exception, discretionary power*

Институтът на помилването съчетава в себе си две наглед несъвместими логики: тази на суверенния прерогатив и тази на демократичната отчетност. Съществуващите изследвания рядко успяват да обяснят защо, въпреки своята архаичност и непрозрачност, тази практика остава толкова устойчива в съвременните политически системи.

Настоящата статия предлага отговор чрез инструментите на политическата социология и неoinституционализма. Вместо да анализира помилването единствено като правна норма, текстът го разглежда като социален конструктор. Чрез концепцията за „рационализираните митове“ на Майер и Роуън ще

бъде показано как държавата използва фасадната рационалност на процедурите, за да легитимира една по същество дискреционна и суверенна власт.

Основната теза е, че привидната архаичност и „майнственост“ на акта на помилване не са дефект на системата, а нейна системообразуваща функция. Използвайки механизма на *decoupling* (разкачване / структурно разединяване), държавата съчетава външните атрибути на модерната администрация с дълбоката същност на суверенната дискреция. Този модел позволява да се неутрализира фундаменталната колизия между личната милост и върховенството на правото, като по този начин се гарантира институционална стабилност и доверие – както пред гражданите, така и пред международните институции като външни наблюдатели.

В структурно отношение анализът се разгръща в три последователни стъпки. Първо, деконструира се митът за милостта като основен легитимиращ наратив, който придава морална валидност на една иначе проблематична власт. Второ, анализира се церемониалната архитектура на помилването – ролята на процедурите и комисиите като механизъм за ритуализация. Накрая, изследването се фокусира върху феномена на структурното разединяване (*decoupling*) и неговата роля за стабилизиране на суверенната власт чрез „логиката на доверието“, кодифицирана от Конституционния съд.

Институционалният мит за милостта: „човешката справедливост“ като фасада на рационалност

В основата на всяка устойчиво възпроизвеждаща се институционална практика стои мощен легитимиращ наратив, който ѝ придава смисъл, нормалност и правомерност. В случая на президентското помилване в България този наратив може да бъде описан като мит за „милостивата държава“, която поставя човечността над студената, абстрактна логика на закона.

Какво представлява „институционалният „мит“

Терминът „институционален мит“ е въведен от Джон У. Майер и Брайън Роуън в класическата им студия „Формалната структура като мит и церемония“¹. Според тях институционалните митове представляват рационализирани и безлични модели (предписания), които превръщат определени социални цели в технически дефинирани задачи и по правилообразен начин посочват допустимите средства за тяхното постигане. Тези модели се възприемат аксиоматично като легитимни, независимо от тяхната действителна емпирична ефективност.

С други думи, митът е социално конструирана реалност – „*класификация, вградена в обществото като реципрочни типизации или интерпретации*“², която придава смисъл и законност на определени структури и практики. Когато организациите инкорпорират подобни институционализирани митове във своята формална структура, те увеличават своята легитимност и шансовете за организационно оцеляване, тъй като демонстрират поведение, съобразено с колективно признати ценности и цели. Важното тук е, че тези структури не е необходимо да повишават непосредствено техническата или управленската ефективност; тяхната основна функция е символна – да осигуряват признание, доверие и привидна съвместимост с доминиращите представи за „правилно“ и „рационално“ действие. Именно в този смисъл митът за „милостивата гържава“, която „коригира“ строгостта на наказателното право чрез помилване, може да бъде разбран като институционален мит, легитимиращ специфичен тип президентска намеса в полето на наказателното правосъдие.

Митът за милостта артикулира определена ценност – човешката, „милосърдна“ справедливост – като върховен телос на институцията, а президентският указ за помилване се представя като нейното специфично, институционално средство за реализация. В този контекст не е решаващо дали конкретният акт на помилване действително реализира декларираната хуманност; същественото е, че митът **внушава** наличие на особен гържавен механизъм за проявление на „висша“ справедливост, надхвърляща рутинното прилагане на закона.

Чрез инкорпорирането на този мит във формалната си структура – конституционни разпоредби, законови норми и административни процедури – институцията на президентството укрепва символния си капитал, общественя

¹ John W. Meyer and Brian Rowan, “Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony,” *American Journal of Sociology* 83 (1977): 340–63, <https://doi.org/10.1086/226550>.

² Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 341

престиж и степенята на обществено приемане. Както отбелязват Майер и Роуън, когато формалните структури на една организация станат изоморфни с доминиращите митове в институционалната среда, тя има тенденция да редуцира интензивността на вътрешния контрол и детайлната координация, именно за да поддържа легитимността си.³ На мястото на стриктния, „технически“ контрол се налага една „логика на доверие и добросъвестност“, която предполага, че процесите протичат „както трябва“, тъкмо защото формално съответстват на уважаван, институционализиран мит.

В този смисъл милостта функционира като институционално оправдание на помилването: то по дефиниция трябва да е справедливо, защото така го конструира легитимиращият го наратив – наратив, който предварително рамкира президентската намеса в наказателното правосъдие като акт на по-висш морален ред.

Митът, който валидира президентското помилване в България, е граден около идеята за милосърдието като върховна форма на справедливост. Този наратив се популяризира от ключови институции и е кодифициран в официалния език. Показателен е примерът с отговор на кабинета на вицепрезидента (институцията, която на практика отговаря за помилванията) по запитване относно причините да бъде отказано конкретно помилване. В него помилването е описано като „*акт на хуманност, милосърдие, милост, упражнявани по вътрешно убеждение на държавния глава*“. В същия документ експлицитно се заявява, че целта на помилването е „*да осигури върховенството на човешката справедливост с въплътената в нея хуманност над абстрактната справедливост на закона*“⁴. Именно това противопоставяне – „човешка“ срещу „абстрактна“ справедливост – е ядрото на институционалния мит. Законът се представя като нещо студено и формално, докато помилването – като инстанция на по-висша, по-човечна справедливост, която може да надделее над буквата на закона.

Този реторически наратив не остава на ниво политическо говорене, а е утвърден на най-високо конституционно равнище. Формулировката, цитирана от отговора на Вицепрезидента, цитирана по-горе, всъщност, е предложена от

³ Пак там, 352

⁴ Република България, Вице президент на Републиката, *Писмо до Красимир Канев*, 19 февруари 2019 г., изображение, <https://prisonreform.bg/wp-content/uploads/2022/02/0002-1086x1536.jpg>

Конституционния съд, който дефинира целта на помилването именно така⁵. Съдът допълва, още, че помилването е акт на „висша милост“, мотивиран от „хуманни съображения“ и „изконни човешки ценности“⁶. Така най-висшата съдебна инстанция на практика **канонизира** мита за милостивата държава, издигайки дискреционния акт на държавния глава *над* нормалния правов ред. Съдът признава, че помилването по същество суспендира действието на влязла в сила присъда по благоволенieto на държавния глава – нещо, което от правна гледна точка стои „*отвъд законите*“. Но тази извънредност бива представена не като проблем, а като конституционно легитимна проява на милосърдие.

Следователно, българският институционален мит за помилването се гради върху три ключови елемента: милосърдие и хуманност – помилването е акт на върховно човеколюбие; вътрешно убеждение на държавния глава – то е личен, морален акт на президента/вицепрезидента, извършен по съвест; надмощие над закона – този акт е оправдан като коректив на закона, когато последният би действал прекомерно строго или несправедливо в конкретен случай. Съчетанието от тези фактори очертава профила на *държава с човешки облик*, която не е просто безпристрастна легално-рационална структура, а субект, способен на морална преценка и опрощение в името на справедливостта.

Важно е да отбележим, че подобен наратив има исторически корени далеч извън България. Помилването във философски и исторически план често е разглеждано като „*предпазен клапан*“ за правосъдието – механизъм, чрез който милостта и човечността коригират потенциалната суровост на закона. В много демократични държави самият институт се счита за *необходим коректив*, внасящ състрадание там, където строгото прилагане на закона би довело до несправедливост. Концепцията за служене на по-висша, хуманна справедливост е фундамент на моралната легитимност на помилването в световен мащаб. Следователно, наративът за милостивата държава не е просто политическа фикция, а кореспондира с дълбокото обществено убеждение, че пълноценното правосъдие включва и елемент на снизхождение.

⁵ като „осигуряване върховенството на човешката справедливост, с въплътената в нея хуманност, над абстрактната справедливост на закона“. Съдът допълва, че помилването е акт на „висша милост“, Конституционен съд на Република България, Решение № 6 от 11 април 2012 г. по к.г. № 3/2012 г., обн. ДВ, бр. 31 от 20 април 2012 г., достъпно на: <https://www.constcourt.bg/bg/act-660>

⁶ Конституционен съд на Република България, Решение № 6 от 11 април 2012 г. по к.г. № 3/2012 г., обн. ДВ, бр. 31 от 20 април 2012 г., достъпно на: <https://www.constcourt.bg/bg/act-660>

Специфичният проблем в българския контекст обаче се корени в абсолютизирането на този наратив, което го превръща в инструмент за легитимация на институционална непрозрачност. Концепцията за върховната милост служи като аргумент за запазване на силно дискреционния характер на президентския акт – освободен от формализирани критерии и изискване за мотивировка. Така, зад фасадата на моралния дискурс за „човешката справедливост“, се възпроизвежда една властова асиметрия: гържавният глава (в лицето на президента или вицепрезидента) упражнява суверенното право да отменя наказания в условията на дефицит на контрол и отчетност.

Конструираният наратив за „милостивата гържава“ изпълнява няколко системни функции, гарантиращи стабилността на политико-правовия ред:

- **Легитимираща функция:** Първостепенната роля на този конструкт е да осигури валидност на една власт, която е потенциално проблематична в контекста на модерния конституционализъм. В условията на демокрация, базирана на върховенство на правото, широката дискреционна власт за отмяна на влезли в сила присъди може да се тълкува като анахронизъм или форма на административен произвол. Чрез този наратив, една непрозрачна практика се прерамка като морален императив и обществена необходимост. И отново: в духа на неоинституционализма организациите, които инкорпорират легитимирани от средата митове, „увеличават своята легитимност и перспективи за оцеляване“⁷. Представяйки помилването като хуманен акт, гържавата усилва своя авторитет, демонстрирайки капацитет не само за репресия, но и за милосърдие. Така митът действа като дискурсивен щит, имунизиращ институцията срещу критика.
- **Историческа и символна приемственост:** Наративът за милостта интегрира съвременната републиканска власт в дългата традиция на суверенитета. Корените на помилването, се проследяват до кралския прерогатив и римската традиция. Тази генеалогия придава на института историческа плътност и нормативна тежест. Помилването престава да изглежда като отклонение от закона, а се възприема като естествено продължение на изконна гържавна функция. Така републиканският президент

⁷ Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 341

се конституира като легитимен наследник на монарха, адаптирайки древния прерогатив към демократичната институционална рамка.

- **Компенсаторна функция (Социален „клапан“):** Този конструкт адресира и обществената необходимост от „хуманизиране“ на правосъдието. В системи, характеризиращи се с наказателна строгост, помилването функционира като механизъм за редуциране на социалното напрежение, подгържайки вярата, че дори при най-тежките санкции съществува „право на надежда“. Показателен пример е казусът *Харакчиев и Толумов срещу България* (ЕСПЧ, 2014), който илюстрира как **формалното наличие на процедура** убеждава дори наднационален арбитър в хуманния характер на системата, независимо от реалната честота на актовете на милост.

Институционалният мит за милостта осигурява **нормативната фасада**, за която актът на помилване може да се упражнява с минимален публичен отпор. Той е моралният език, който прави приемливо съществуването на една изключителна власт в сърцето на иначе правова система.

Митът като маска на суверенната власт

Отвъд явните си функции, митът за милостта играе и по-дълбока роля: той служи като дискурсивен воал, оправдаващ наличието на една суверенна, недисциплинарна власт в сърцевината на модерната държава.

Мишел Фуко дефинира класическия суверенитет чрез абсолютното право на монарха „да отнема живот или да оставя да се живее“⁸. Тази власт е по същество надзаконова – суверенът действа в режим на изключение, притежавайки правомощието да помилва или наказва по своя воля. Според Фуко, в модерната епоха този модел отстъпва пред дисциплинарната власт и биополитиката, които оперират чрез регулация, норми и контрол над популациите, а не чрез показни актове на върховна воля⁹. Той кореспондира напълно с дефиницията на Карл Шмит, според

⁸ Verena Erlenbusch, “From Sovereignty to War: Foucault’s Analytic of Power,” *E-International Relations*, December 12, 2015, accessed July 30, 2025, <https://www.e-ir.info/2015/12/12/from-sovereignty-to-war-foucaults-analytic-of-power>.

⁹ Bernadette Meyler, “Donald Trump’s Theater of Pardoning: Transforming the Theater of Pardoning,” *Federal Sentencing Reporter* 33 (June 2021): 293.

когото „суверен е онзи, който решава за извънредното положение“¹⁰. В този теоретичен ракурс, актът на помилване функционира като локализирано извънредно положение – момент, в който правната норма е временно суспендирана от волята на решаващия субект.

В българския конституционен контекст помилването е именно такъв институционален реликт на суверенния децизионизъм. То представлява механизъм, чрез който гържавният глава едностранно суспендира действието на правната норма в конкретен казус. Това разбиране е закрепено и в практиката на Конституционния съд, който описва помилването като гържавен отказ от изпълнение на наказателната репресия. По този начин актът на помилване стои извън йерархията на съдебния институционен контрол – той е проява на власт, която не се подчинява на закона, а го отменя за конкретен субект.

В тази конфигурация наративът за милостта всъщност изпълнява критична медиаторска функция: той прекодира „суверенната“ власт от потенциален произвол в акт на висша морална добродетел. В контекста на съвременната демокрация, правомощието на административен орган да отменя съдебен акт генерира нормативно напрежение с фундаментите на правовата гържава – равенство пред закона, правна сигурност и отчетност. За да бъде социално допустима тази изключителна власт, тя се нуждае от специфична легитимационна рамка. Митът за „хуманността и човешката справедливост“ осъществява точно тази задача. Той трансформира чистата дискреция в смисъла ѝ на волунтаристичната намеса в етичен императив, представяйки отклонението от правилото като върховен морален жест. Така обществото приема квази-сакралната власт на президента да освобождава от наказателна отговорност, единствено под условието, че този акт е мотивиран от милосърдие и субстанциална справедливост, а не от конюнктурен политически интерес или субективен произвол.

Така митът функционира и като идеологически буфер, имунизиращ института на помилването срещу евентуално критично възглеждане. Когато актът се постулира като проява на висша милост, всеки опит за проблематизиране на неговата прозрачност или мотивация рискува да бъде дискредитиран като юридически формализъм, неспособен да разбере „висшата добродетел“.

¹⁰ Schmitt, Carl. *Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty*. University of Chicago Press, 2005.

Така наративът прикрива властовия ресурс в самия момент на неговото упражняване. Тази динамика кореспондира пряко с концепцията на Пиер Бурдйю за символното насилие – форма на власт, която се налага с мълчаливото съучастие на подвластните, тъй като е опосредствана чрез легитимиращ символен език¹¹. В конкретния казус общественото приемане на суверенната дискреция не се дължи на рационално одобрение на произвола, а на неговата успешна евфемизация – трансформирането му в социалното въображение от акт на безконтролна сила в акт на благородно милосърдие.

Следователно, митът за милостта изпълнява двойна функция. На декларативно ниво той генерира легитимност и морален авторитет, докато на функционално ниво действа като механизъм за социална мимикрия, правещ суверенната власт поносима. Именно тази конструкция позволява на един монархически реликт да продължава да съществува в условията на републиканска демокрация, осъществявайки ключова знакова трансформация: прекодиране на владетелския произвол в акт на висш хуманизъм.

Церемонията на опрощението: ритуализация на процедурата и механизъмът на „разделяне“

Ако митът осигурява легитимиращия наратив, то церемонията представлява неговата ритуална актуализация. Под „церемония“ тук разбираме формалната процедура и институционална организация на помилването, която на пръв поглед следва рационална логика, но всъщност служи основно за **символична валидация** на мита. В българския случай сложната, на пръв поглед рационална процедура с подаване на молби, комисия, доклади, функционира като **институционален ритуал**. Нейната стратегическа цел е да демонстрира институционална компетентност и съответствие с определени правни стандарти, а не да наложи реални ограничения върху дискреционната власт на вицепрезидента.

¹¹ Keith Topper, “Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, and the Perversions of Democracy,” *Constellations* 8, no. 1 (2001): 30–56

Процедурата по помилване като институционална церемония

За Майер и Роуън „церемонията“ е формалната рамка, чрез която институционалният мит се привежда в действие. Това е поредица от кодифицирани стъпки, чиято цел е да покажат съответствие с колективните ценности, често за сметка на техническата ефективност. Ритуалният характер на процедурата служи за легитимация: тя удостоверява, че институцията функционира според рационалните норми на модерността. По аналогия, наличието на регламентиран процес за помилване е необходимото условие, за да може държавата да поддържа образа си на справедлив и хуманен арбитър.

Българският модел на помилване придобива завършен институционален вид след 2002 г. с делегацията на правомощия към вицепрезидента. Създаването на Комисията по помилванията – като специализиран експертен орган – и въвеждането на отчетност (особено след 2012 г.) придават на процеса необходимата **процедурна межест**. Стандартният алгоритъм на този „институционален ритуал“ включва:

- **Административно инициране:** Процесът стартира с подаване на молба от осъденото лице. Този акт трансформира личната молба за милост в официална административна преписка, адресирана до институцията.
- **Експертно-консултативно производство:** Комисията по помилванията осъществява дейност по събиране на данни, изисквайки становища от съдебни, пенитенциарни и медицински органи¹². Този етап симулира съдебна фаза („събиране на доказателства“), завършваща с експертна препоръка към вицепрезидента.
- **Бюрократична документация:** По всеки казус се генерира доклад, синтезиращ фактите. Макар докладите да не са публични (с изключение на обобщената статистика), тяхното съществуване служи като доказателство за **рационалния характер** на вземането на решение.
- **Децизионизъм и финализация:** Вицепрезидентът, в качеството си на делегиран субект, упражнява правото на окончателно решение. Важно е да повторим,

¹² Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС), чл. 138, ал. 1 и чл. 171, ал. 1, <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135627067>

че въпреки сложната подготвителна фаза, актът остава едноличен и не подлежи на припописване, което потвърждава неговата дискреционна природа.

- **Нормативна материализация:** При положителен развой, решението се облича в правната форма на указ за помилване, който официализира акта на милост.

На формално ниво, описаната процедура се разгръща като рационален, многостепенен процес, базиран на експертиза и обективни критерии. Институционализирането на специализирана комисия и спазването на регламентирани етапи придава на процеса необходимата административна тежест и привидност за обективност. Публикуването на отчети и правила генерира видимост, която внушава прозрачност и предвидимост. Тези елементи конструират фасадната рационалност на една модерна и експертно обоснована административна дейност. С груги гуги, пред обществото (и пред международните наблюдатели) се демонстрира, че помилването не е някакъв задкулисен акт, а е подчинено на ясни правила, експертно мнение и отчетност.

Същевременно, тази церемония притежава и **утилитарна стойност**. Тя функционира като своеобразен филтър, позволяващ отсяването на явно неоснователните молби, систематизирането на релевантна информация и унифицирането на административния подход. Въвеждането на процедура само по себе си, вече е стъпка към рационализацията на управлението – създаването на правила и колективни органи е позитивен развой, синхронизиран с демократичните тенденции за въвеждане на експертно начало в дискреционните актове. Сходен модел се наблюдава в САЩ, където Служба на правния съветник по помилванията (*Office of the Pardon Attorney*) към Министерството на правосъдието функционира от над век като специализиран съветателен орган. Следователно, българската практика не е лишена от съдържание; тя представлява усилие за институционализиране на милосърдието, търсещо сечението между суверенната воля и правовата гържава.

И все пак, тази сложна архитектура притежава предимно символна стойност. Тя не променя фундаменталния факт, че решението за помилване остава в сферата на субективната преценка.

Наблюдава се ясно разграничение между нормативната рамка и фактическото действие. Формалните процедури (комисии, доклади) са „разкачени“ от реалния механизъм на властта. Това илюстрира принципа на церемониалния конформизъм:

спазване на формата за пред публиката, при липса на реален, обвързващ контрол върху съдържателната същност на крайния акт.

„Структурно разединяване“: Пропастта между фасада и решение

„Майер и Роуън въвеждат ключовото понятие *decoupling* (структурно разединяване), за да обяснят механизма, чрез който организациите изграждат защитен буфер, изолиращ официалната им нормативна рамка от реалните ежедневни практики. Този процес възниква като реакция на конфликта между изискванията на институционалните митове и императивите за техническа ефективност¹³.

На практика, една организация може публично да възпроизвежда всички ритуали, наложени от институционалната среда, докато вътрешното ѝ функциониране остава автономно и независимо от правилата, които тези ритуали би следвало да налагат. Това разединяване се стабилизира чрез т.нар. „логика на доверието“ (*logic of confidence*)¹⁴: Вместо да се прилага реална инспекция и контрол, системата оперира под презумпцията, че щом формалните изисквания са спазени, то и съдържателната дейност е коректна.

В българския модел на помилване структурното разединяване е **отчетливо проявено** и представлява фундаментален структурен дефицит. Налице е ясна дихотомия: церемониалната структура (дейността на Комисията) е отделена от „техническото ядро“ на властта – вземането на окончателното решение, което остава изолирано от процедурната логика.

Емпиричният и правен анализ разкрива няколко ключови измерения, в които церемониалната фасада се разминава с реалния механизъм на властта:

- **Консултативен статут и липса на обвързваща сила:** Комисията по помилванията функционира като строго съвещателен орган. Нейните становища не пораждаат правно задължение за вицепрезидента. Налице е **асиметрия в компетенциите**: експертното тяло може единодушно да предложи акт на милост, но суверенният носител на властта да го отхвърли (и обратното). Това

¹³ Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 356-357

¹⁴ Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 357

превръща крайното решение в **монопол на едноличната воля**, независимо от наличието на специализиран технократичен филтър.

- **Суверенен прерогатив („Вътрешно убеждение“):** Правната конструкция на акта го дефинира като лична привилегия, а не като административна услуга. Конституционният съд концептуализира помилването като израз на „конкретната преценка“, упражнявана по „вътрешно убеждение“¹⁵. Това освобождава вицепрезидента от задължението да следва предварително обявени критерии или да поддържа консистентност с предходна практика. Всеки казус се решава *ad hoc* и *ex aequo et bono* (по справедливост и добросъвестност), базирайки се единствено на субективния морален усет на решаващия субект.
- **Институционализирана непрозрачност („Черната кутия“):** Най-същественото проявление на *разединяване* е нормативната „забрана“ за мотивиране на указите.: *„Указите за помиаване не могат да бъдат придружавани с мотиви, доколкото Конституцията само в един случай изисква задължително мотивиране указите на президента. Това са указите по чл. 101, ал. 1 от Конституцията, с които президентът мотивирано връща закон в Народното събрание за ново обсъждане. Оттук следва, че всички останали укази на държавния глава не следва да бъдат придружавани с мотиви. На следващо място, указите за помиаване с мотивите не трябва да се обнародват поради съображението, че те биха обвързали в бъдеще президента или вицепрезидента да отговаря положително на молби за помиаване, когато подалите ги лица се намират в идентично състояние с онези, които вече са получили държавната милост.“*¹⁶ Липсва официален документ, който да експлицира причинно-следствената връзка между експертния анализ на Комисията и финалната волеизява. Процесът функционира на принципа на „черната кутия“: входящите данни (молба/становище) и изходният резултат (указ) са видими, но логиката на трансформацията остава скрита. Конституционният съд изрично аргументира, че указите „не могат да бъдат придружавани с мотиви“, тъй като това би довело до нежелано „институционално самообвързване“ – създаване на прецедент, задължаващ президента да помилва всички лица в сходна ситуация. Така системата съзнателно прекъсва връзката между експертиза и решение, за да запази абсолютната свобода на дискрецията.

¹⁵ КС, Решение № 6 от 11.04.2012 г. по к.г. № 3/2012 г.

¹⁶ Пак там

- **Емпирични данни за произвол (дефицит на хоризонтална справедливост):** Липсата на мотиви разкъсва наративната цялост на практиката и създава условия за волунтаризъм. Качественият анализ на емпирични данни и интервюта потвърждава този риск. Показателен е казусът с двама съучастници в идентично престъпление, за които Комисията дава еднаква препоръка, но единият получава помилване, а другият – отказ¹⁷. Подобни разминавания, лишени от публична обосновка, ерозират доверието в системата и пораждаат съмнения за **извънституционално влияние** или случайност. Този пример илюстрира дълбочината на „разкачването“: крайното решение може да влезе в колизия дори със собствения експертен апарат на институцията.
- **Имунитет срещу контрол (Липса на отчетност):** Структурното разединяване (*decoupling*) е правно гарантирано от липсата на механизми за възпиране и баланс (*checks and balances*). Опитът на законодателната власт (2012 г.) да осъществи парламентарен надзор чрез временна анкетна комисия бе обявен за противоконституционен като нарушение на принципа за разделение на властите. Конституционният съд аргументира, че президентската институция не попада в йерархията на изпълнителната власт и следователно не подлежи на парламентарен контрол за своите „споделени правомощия“¹⁸. Съдебният контрол е възможен единствено за конституционносъобразност (формална валидност), но не и за същността на решението. Самите конституционни съдии признават в мотивите си, че причините за акта остават „забулени“¹⁹ в сферата на субективната преценка, което прави невъзможен какъвто и да е съдържателен институционален контрол.

Съвкупността от тези индикатори очертава една радикална форма на структурно разединяване (*decoupling*). Налице е остра дихотомия между високоразвитите церемониални структури (комисия, процедурни правила, отчетност) и напълно изолираното от тях „техническо ядро“ на властта (немотивиран указ от вицепрезидента).

¹⁷ Интервю с експерт от неправителствения сектор, проведено от автора в рамките на дисертационно изследване, София, 15 март 2025 г.

¹⁸ КС, Решение № 6 от 11.04.2012 г. по к.г. № 3/2012 г.

¹⁹ Владислав Славов, Благовест Пунев и Румен Ненков, „Особено мнение на съдиите Владислав Славов, Благовест Пунев и Румен Ненков по Раздел I, т. 1, абзац 5, т. 5 и т. 6 и Раздел II от диспозитива на решението по к.г. № 3/2012 г.“, Конституционен съд на Република България, достъпно на: <https://www.constcourt.bg/bg/act-661>

Тук възниква ключовият изследователски въпрос: Как тази система поддържа своята устойчивост, без да изпадне в криза на легитимността? Защо очевидната пропаст между експертната процедура и едноличното решение не води до обществен натиск за реформа? Обяснението може да бъде намерено в концепцията за „логиката на доверието“ и „добросъвестността“ (logic of confidence and good faith), дефинирана от Майер и Роуън²⁰. Този теоретичен конструкт намира учудващо точно емпирично покритие в българския конституционен и политически контекст

Логиката на доверие вместо механизъм за отчетност

В теоретичната рамка на Майер и Роуън, стабилността на системите със структурно разединяване (decoupled systems) не се гарантира чрез механизми на верификация, а чрез т.нар. „логика на добросъвестността“ (logic of good faith)²¹. Участниците и външните наблюдатели са насърчени да вярват, че системата функционира правилно, дори без пряк контрол и прозрачност. Тази увереност се медира от наличието на церемониалната фасада: съществуването на експертни органи (комисия) и спазването на процедурен протокол валидират компетентността на институцията и неутрализира съмненията относно „черната кутия“ на вземането на решения. Фасадата генерира сигнала, че управлението е в ръцете на компетентен субект, ползващ се с априорно доверие.

Спецификата на българския казус е, че Конституционният съд (с Решение № 6/2012) не просто толерира, а юридически кодифицира тази логика на доверието. Съдът постулира, че упражняването на правомощието почива изключително върху вътрешното убеждение на държавния глава, изключвайки необходимостта от външни гаранции. Обявявайки за противоконституционен всеки опит за парламентарен надзор и потвърждавайки липсата на изискване за мотиви, магистратите де факто налагат забрана върху инспекцията (avoidance of inspection) – ключов механизъм за запазване на мита според неоинституционализма²².

В своите мотиви съдът дефинира помилването като „конституционен компромис с принципа на равенството пред закона при легитимна цел“²³. Тази формулировка легитимира изключението: приема се, че високата морална стойност

²⁰ Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 357

²¹ Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 358

²² Meyer and Rowan, “Institutionalized Organizations,” 359

²³ КС, Решение № 6 от 11.04.2012 г. по к.г. № 3/2012 г.

на милосърдието предполага презумпция за висока отговорност на суверена. Следователно, контролът е не само излишен, но и недопустим, тъй като би нарушил автономната сфера на „висшата милост“.

На практика Конституционният съд консолидира институционалното разединяване, рамкирайки го като нормативна необходимост. Чрез своята юриспруденция съдът утвърждава: (а) нецелесъобразността на мотивите, тълкувайки ги като заплахата за милосърдния характер на акта; и (б) липсата на отчетност, базирана на конституционната позиция на президента извън изпълнителната власт и носенето единствено на политическа отговорност (с изключение на екстремната хипотеза за държавна измяна). По този начин се легитимира един парадоксален режим: максимална дискреция, гарантирана единствено чрез императива на доверието.

Този механизъм демонстрира изключителна институционална устойчивост. В крайна сметка, така представен, този модел може да се дефинира като високоефективен функционален компромис, позволяващ на държавата да акумулира легитимност от два различни източника едновременно.

- Церемониалната сфера (комисия, процедурни правила) генерира легитимност от рационално-легален тип (по Вебер), демонстрирайки експертност и съответствие с правовите стандарти, без да ограничава „техническото ядро“ на властта.
- Реалното властническо решение (немотивираният указ) възпроизвежда легитимност от традиционно-харизматичен тип, утвърждавайки образа на суверена като източник на лична милост.

Тъй като двете сфери са структурно разединени (*decoupled*), те не влизат в пряка колизия – експертната комисия оперира според правилата, докато вицепрезидентът решава в изолация. Това „буферизиране“ предпазва системата от вътрешни противоречия и осигурява нейната стабилност.

Въпреки своята устойчивост, този модел генерира сериозни демократични дефицити. Липсата на отчетност създава системен риск от злоупотреби и ерозия на общественото доверие при спорни казуси. В хипотеза, при която президентът или вицепрезидентът използват правомощието с политико-клиентелистски мотиви (напр. протекция на съюзници), процедурните филтри са безсилни да ги възпрат. Макар в публичното пространство да възникват полемики – особено при актове в края на

мандата, когато политическата отговорност е занижена – системата демонстрира резистентност. Скандалите не провокират институционална реформа, тъй като доказването на неправомерност е невъзможно в условията на липсващи критерии и мотиви. Настоящата конструкция на помилването позволява на държавата да управлява фундаменталното напрежение между законност и милост, но цената за това е минимална прозрачност и дефицит на обществен контрол.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Erlenbusch, Verena. "From Sovereignty to War: Foucault's Analytic of Power." *E-International Relations*, December 12, 2015. Accessed July 30, 2025. <https://www.e-ir.info/2015/12/12/from-sovereignty-to-war-foucaults-analytic-of-power>.
- Meyer, John W., and Brian Rowan. "Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony." *American Journal of Sociology* 83 (1977): 340–63. <https://doi.org/10.1086/226550>.
- Meyler, Bernadette. "Donald Trump's Theater of Pardoning: Transforming the Theater of Pardoning." *Federal Sentencing Reporter* 33 (June 2021): 293.
- Schmitt, Carl. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. University of Chicago Press, 2005.
- Topper, Keith. "Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, and the Perversions of Democracy." *Constellations* 8, no. 1 (2001): 30–56.
- Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС). Чл. 138, ал. 1 и чл. 171, ал. 1. <https://justice.government.bg/home/normdoc/2135627067>.
- Конституционен съд на Република България. *Решение № 6 от 11 април 2012 г. по к.г. № 3/2012 г.* Обн. *Държавен вестник*, бр. 31 от 20 април 2012 г. <https://www.constcourt.bg/bg/act-660>.
- Славов, Владислав, Благовест Пунев и Румен Ненков. „Особено мнение на съдиите Владислав Славов, Благовест Пунев и Румен Ненков по Раздел I, т. 1, абзац 5, т. 5 и т. 6 и Раздел II от диспозитива на решението по к.г. № 3/2012 г.“ Конституционен съд на Република България. <https://www.constcourt.bg/bg/act-661>.